

Arkivsaksnummer: 2021/2684-31

Saksbehandlar: Stein Magne Grevrusten

Dato: 17.11.2023

Utval	Utvalssak	Møtedato
Breheimen nasjonalparkstyre	33/23	24.11.2023

Breheimen NP - besøksstrategi - 2023 - sluttbehandling

Innstilling frå forvaltar

I styremøte den 24.11.2023 har Breheimen nasjonalparkstyre gjort følgende vedtak:

Med heimel i pkt. 8.2 i vedtektene for Breheimen nasjonalparkstyre blir «Besøksstrategi for verneområda i Breheimen» godkjent med dei endringane som er synleggjort i besøksstrategien. Besøksstrategien blir sendt til Miljødirektoratet for endeleg godkjenning.

--- slutt på innstilling ---

Saksprotokoll i Breheimen nasjonalparkstyre - 24.11.2023

Behandling

Styreleiar fortalde om informasjonsmøte og møte i rådgjevande utval kor besøksstrategien vart lagt fram og diskutert. Forvaltar gjekk gjennom innspela, og viste til konkrete endringar i besøksstrategien som låg til innstilling til vedtak.

Styreleiar ytra ynskje om at miljødirektoratete må laga til haldnings- og opplysningskampanjar om allemanspliktene og -retten.

Rolv Enersvold såg til innspela frå Nasjonalparkriket reiseliv og Visit Jotunheimen om dialogmøte og konkret innspel på tidsintervall som positivt. Det vil vera ein vinn-vinn situasjon for nasjonalparkforvaltninga og reiselivet.

Per-Gunnar Sveen viste til at det er eit godt kunnskapsgrunnlag for strategien. Brukarundersøkinga viser at det er ein del utanlandske besøkande, og ein informasjon må også tilpassast den brukargruppa.

Rolv Enersvold påpeika behov for revidering då det er ynskjeleg at dette ikkje vert eit dokument som ikkje vert nytta i det faktiske arbeidet.

Vedtak

I styremøte den 24.11.2023 har Breheimen nasjonalparkstyre gjort følgande vedtak:

Med heimel i pkt. 8.2 i vedtektene for Breheimen nasjonalparkstyre blir «Besøksstrategi for verneområda i Breheimen» godkjent med dei endringane som er synleggjort i besøksstrategien. Besøksstrategien blir sendt til Miljødirektoratet for endeleg godkjenning.

Dokument i saka

- Besøksstrategi for verneområde i Breheimen – Med forslag til endringar etter høyring (vedlagt).
- Høyring av besøksstrategi – Innspel frå følgjande aktørar (vedlagt):
 - Luster kommune
 - Fjordstova AS
 - Johannes Hauge
 - Vennelaget for Sognetrappa og Bolstadnosi Rundt
 - Adventure Tours
 - Skjølde grunneigarlag
 - Per Arvid Hauge
 - Oddvar Vigdal
 - Skjolden Bygdelag
 - Fortun Besøkssenter
 - Visit Jotunheimen og Nasjonalparkriket Reiseliv
 - DNT Oslo og Omegn
 - Skjåk Almenning
 - Reinheimen-Breheimen villreinutval
 - Villreinnemnda for Reinheimen-Breheimen
 - Innlandet Fylkeskommune
 - Statsforvalteren i Innlandet
 - Naturvernforbundet
 - Lom Fjellstyre
- [Utsendt høyringsbrev m.m.](#)
- Godkjenning av besøksstrategi for Breheimen NP – 2. gongs godkjenning. 22.11.2023. Lenke: [Saksframlegg](#) og [Protokoll](#)
- Fagleg godkjenning - Breheimen NP – besøksstrategi. Miljødirektoratet, datert 11.03.2022.
- Godkjenning av besøksstrategi for Breheimen NP – 1. gongs godkjenning. 17.09.2023. Lenke: [Saksframlegg](#) og [Protokoll](#)

Saksopplysningar

I «[Veileder for besøksforvaltning i norske verneområder M-415|2015 Miljødirektoratet](#)» står det at alle nasjonalparkar skal ha ein besøksstrategi. Breheimen nasjonalparkstyre har i møte den 25.05.2016, styresak 14/2016 godkjent oppstart av arbeidet med besøksstrategi for Breheimen nasjonalpark. I tråd med vedtaket har sekretariatet utarbeida et forslag til Besøksstrategi for Breheimen nasjonalpark som vart godkjent av nasjonalparkstyret den 17.09.2021. Den godkjente besøksstrategien vart oversendt til Miljødirektoratet for fagleg godkjenning og godkjenninga vart gjeve i brev datert 11.03.2022. I godkjenninga og i telefonmøte peikte Miljødirektoratet på totalt tre punkt som dei ønskte skulle bli innlemma i strategien: Kapittel om klimautfordringar, nye moment frå den komande kvalitetsnormen for villrein og den komande sårbarheitsvurderinga for Dumdalsgrottene. Desse punkta vart skreive inn i besøksstrategien og endringane i strategien vart godkjent i styremøte den 22.11.2022. Utover vinteren i 2023 vart det arbeid med å få på plass eit møte med bl.a. rådgjevande utval for å få innspel på strategien. Møtet vart gjennomført den 12.09.2023. Program og referat frå møtet ligg [her](#). I etterkant av møte med rådgjevande utval vart det arrangere ope møte om besøksstrategien i Lom og Luster.

Strategien vart sendt ut på høyring til 42 [aktørar](#). I tillegg vart høyringa annonsert i lokalaviser på aust- og vestsida av fjellet, og på Facebook. Høyringsfristen var sett til den 16.10.2023. Sekretariatet har nå gått gjennom innspela som kom inn, og i alt kom det innspel til strategien frå 19 aktørar.

Heimelsgrunnlag

Delegering

Miljøverndepartementet har i brev av 1. februar 2011 delegert forvaltningsmynde for Breheimen nasjonalpark og tilliggjande verneområde til Breheimen nasjonalparkstyre. Dette er gjort med medhald i naturmangfoldlova § 62.

I punkt 8.2 og 8.4 i vedtektene for Breheimen nasjonalparkstyre står følgjande om besøksforvaltning, verdiskaping og informasjon:

«Styret kan som forvaltningsmyndighet legge til rette for at verneområdenes potensial for verdiskaping utnyttes innenfor rammen av verneforskriftene og naturmangfoldloven. Dette skal skje gjennom konkrete forvaltnings- og skjøtselstiltak, fortrinnsvis i tråd med den delen av forvaltningsplanene som omhandler besøksstrategi. Styret skal ikke opptre som næringsaktør, men bør i denne sammenhengen innlede et samarbeid med lokalt reiseliv/øvrige reiseliv, samt det autoriserte besøkssenter».

«Som forvaltningsmyndighet skal styret i besøksstrategien vurdere behovet for særskilte informasjonstiltak. Styret er hovedansvarlig for informasjonstiltak og skal gjennomføre dette i henhold til Miljødirektoratets merkestrategi».

Verneformål – forskrift

Føremålet med Breheimen nasjonalpark er å:

- ta vare på eit høg fjellsøkosystem med eit eigenarta og variert biologisk mangfald
- ta vare på leveområde til villreinstammen i Ottadalen villreinområde

- *ta vare på vassdragsnaturen i området*
- *ta vare på ein variasjonsrikdom i geologi med særprega geologiske førekomstar, vegetasjon og landskap*
- *ta vare på grottene i området*
- *ta vare på kulturminne.*

Ålmenta skal ha høve til uforstyrra oppleving av naturen gjennom utøving av naturvenleg og enkelt friluftsliv med lita grad av teknisk tilrettelegging.

Forvaltningsplan

Forvaltningsplan for verneområda i Breheimen er eit viktig bakgrunnsdokument for besøksstrategien. Forvaltningsplanen veg vern mot bruk innanfor rammene av verneforskrifta. Når det er motstridande interesser mellom bruk og vern, skal brukarinteressene vike til fordel for verneføremålet. Dette følgjer av sentrale retningslinjer og føremålet med vernet, og legg føringar for arbeidet med besøksstrategien.

Naturmangfaldlova

Omsynet til verneverdiane i området blir vurdert, særleg i forhold til landskap, dyreliv og friluftsliv, jf. verneforskrifta § 2 og naturmangfaldlova §§ 1(Føremål), 4 og 5 (forvaltingsmål for naturtypar, økosystem og artar), samt § 7 (prinsipp for å ta offentleg avgjerd), jf. §§ 8-12 (kunnskapsgrunnlaget og miljørettslege prinsipp).

Vurdering

Sekretariatet har gått gjennom de 19 ulike innspela som kom inn i høyringsperioden. Nedanfor ligg eit utdrag av dei viktigaste momenta frå innspela og innspela i si heilheit ligg vedlagt. Moment frå innspela er kommentert av sekretariatet og dette er synleggjort med raud skrift i dokumentet nedanfor. I vedlagt dokument om besøksstrategien for verneområda i Breheimen er endringane som er gjort i sjølve hovuddokumentet også synleggjort med raud tekst.

Fjordstova AS

Utstillinga som står inne på Fjordstova er produsert i samarbeid med Bjørn Bergum og Kulturdagane Skjolden, og det er derfor Kulturdagane Skjolden og Fjordstova som står bak utstillinga og materialet er eigd av Kulturdagane. Fjordstova viser til at Skjolden er ein innfallspurt til Mørkridsdalen, og at det er derav naturleg at utstillinga vert vidareført på Fjordstova. Vidare viser Fjordstova til at besøkande av helsemessige orsakar ikkje har høve til å oppleva Mørkridsdalen eller Breheimen har den moglegheita gjennom utstillinga. Fjordstova viser til at sidan Skjolden har cruiseskipanløp er det ekstra viktig med all informasjon og tilbod ein kan ha for å aktivisera tusenvis av reisande på Skjolden. Fjordstova har også status som "informasjonspunkt" for Visit Sognefjord og utstillinga har stor verdi for alle tilreisande på området. Fjordstova ynskjer å behalda utstillinga, men open for utbetringar og oppdateringar.

Det er positivt at reiselivet og nasjonalparkforvaltninga kan samarbeide om informasjonspunkt. Eigarskap og drift av utstillinga som står inne på Fjordstova er viktige emne som ein vil arbeida meir med i sjølve oppfølginga av besøksstrategien, sjå til kapittel 1.2 Kort om rammeverk og 3.2. Strategiske grep.

Johannes Hauge

Hauge dreg fram det gode samarbeidet med nasjonalparkforvaltninga, og ynskjer å utvide skjøtselstiltak på Dulsete. Utviding av skjøtselstiltak vil bidra til at beitegrunnet vert auka og høva for beitedyra vert endå betre. Hauge ynskjer konkret at det vert arbeida for å auke slåttearealet, på innsida og utsida av steingjerdet på Dulsete, rydde skog på stølsvollen, myr og opne landskapet endå meir. Ved å gjennomføre slike skjøtselstiltak så vil ein restaurere kulturlandskapet.

Hauge viser til at det er viktig å ta vare på einiske kulturminne som til dømes stølshus, utmarksløer, slåttemarkar og steingjerde for å ta vare på kulturmiljø. Hauge viser til at arbeidet som er gjennomført bidreg til auka stoltheit og eigarskap til verneområdet. Hauge har eit konkret forslag om å setje oppatt ei løe på tufta deira på Dulsete, slik at den kan nyttast til lagring av utstyr i forbindelse med skjøtsel, kunnskapsformidling, slik at det vert ein stad kor folk kan gå inn og få ein unik oppleving av verneområdet, med til dømes bilete frå Mørkridsdalen-før og no, utstilling av reiskap nytta på stølane og i utmarka. Hauge dreg fram skuleprosjektet "Naturarven" som eit veldig godt prosjekt som alle var veldig engasjerte i.

Samarbeidet med lokale krefter i Mørkridsdalen er særst positivt, og utviding av skjøtselstiltak er ynskeleg så lenge det er i tråd med gjeldande føringar. Innspelet om oppsetjing og bruk av løe på Dulsete til informasjonsformidling, oppbevaring av skjøtelsutstyr og meir er ein konkret sak som ein kjem attende til ved eit seinare høve. Formidling av kulturhistoria som høyre til området er med på å etablera og halda vedlike eigarskap og stoltheit over området.

Lokal forankring og forståing for vernet og verneformåla er viktig for forvaltninga av verneverdiane. Nasjonalparkstyret ynskjer å bidra til formidling av verneverdiane, auka lokal kunnskap og forståing for vernet og saman med besøkssentra vil ein bidra inn i liknande arbeid.

Luster kommune

Det er eit godt samarbeid mellom landbrukskontoret i kommunen og nasjonalparkforvaltninga. Forslag til to ulike kundereiser i Luster:

1. Breheimsenteret i Jostedal som utgangspunkt- Jostedal hotell og camping for overnatting og mat, og Vanddalen som startpunkt for tur, med t.d. Myrhyrna- ein moderat tur til eit flott fjell med utsyn til både Jostedalsbreen og Breheimen.
2. Besøkssenteret i Fortun som utgangspunkt til Mørkridsdalen, med turar i ulik lengde/vanskegrad.

Myri i Jostedal er trekt fram som eit særst aktuelt punkt for vinterturar, og Luster kommune ynskjer auka prioritet av dette informasjonspunktet.

Gode samarbeidsrelasjonar i forvaltningsknutepunkt er viktig for samhandling og forståing av kvarandre sine interesser og rollar.

I utgangspunktet er det ikkje vore eit mål forvaltninga av verneområdet å etablere endå ei kundereise for Breheimen. I vidare arbeid med besøksstrategien er det naturleg å føre Fortunsdalen besøkscenter i lag med Breheimsenteret for kundereisa i Luster, ein kjem ein til å gå i dialog med dei ulike besøkscentera for å avklare rolle og andre naudsynte moment på eit seinare tidspunkt.

Luster kommune peikar vidare på auka "opplæring" av reiselivsaktørar/destinasjonsselskap som nyttar Breheimen som arena-slik at dei gjev god informasjon til besøkande om til dømes villrein, grotter, sårbar natur med meir. T.d. digital villreinopplæring, vertskapsseminar (bruk gjerne nasjonalparkcentera), meir informasjonsdeling.

Det er positivt at det er ynskeleg med informasjonsdeling, og ein ynskjer å bidra til at fleire får kjennskap til verneverdiane og korleis ein kan ta omsyn til desse.

Besøkscentera er viktige informasjonskjelder som ein kan spela på lag med i tillegg til reiselivet.

Luster kommune har konkrete forslag til verksemder i randsona: Fortun 1882, Vassbakken kro og camping, Nymoen camping, Skjolden hotell, Turtagrø hotell, Skjolden brygge, Nes gard, Jostedal hotell, jostedal camping, Villa Fjellheim, Sognefjord adventure, Jostedalen breførarlag, Icetroll, Jostedal Ski. Norgesguidane er opphøyrd, men Bre og fjell er også potensielle brukara av Breheimen.

Oversikta over bedrifter som har aktivitet i Breheimen vil ikkje vera statiske over tid. Det blir teke kontakt med Luster kommune i etterkant for å få utfyllande oversikt over bedriftene som har aktivitet i verneområda i Breheimen. Oversikta i strategien vil bli oppdatert før publisering.

Generelt bør informasjon knytt til nasjonalparken også ta for seg allemanspliktene, spesielt sporlaus ferdsel og omsynsfull ferdsel, bandtvang osv.

Nasjonalparken bør også utvikle informasjon til besøkande, nettside og behov informasjonspunkt ved Breheimsenteret utandørs er påpeika. Vidare viser Luster kommune til at ein bør sjå moglegheita til å samarbeide med besøkscentera og lokale skular for å etablere eit formidlingsopplegg som auka lokal forståing for vernet- og lokal kunnskap om verneområdet.

Informasjonsformidling er eit gjennomgåande emne som ein vil prioritere i framtida. Gjennom besøksstrategien er det lagt opp til at besøksretta nettside og fleire skilt på innfallsportar vert etablert i nær framtid. Emne som er knytt til verneverdiane, men også til allemansretten og pliktene vert formidla både digitalt og fysisk ved innfallsportane.

Lokal forankring og forståing for vernet og verneformåla er viktig for forvaltninga av verneverdiane. Nasjonalparkstyret ynskjer å bidra til formidling av verneverdiane og til auka lokal forståing for vernet og kunnskap om verneområdet og saman med besøkscentera vil ein bidra inn i arbeidet.

Visit Jotunheimen og Nasjonalparkriket Reiseliv

Reiselivsselskapa ynskjer å vera ein aktiv bidragsytar til strategiarbeidet, og kan vera behjelpeleg med å komplimentera lista over bedrifter som har aktivitet i tilknytning til verneområde. Selskapa viser til at aktivitetsbedriftene Jotunheimen Arrangement og 500 fjell er slike bedrifter.

Oversikta over bedrifter som har aktivitet i Breheimen vil ikkje vera statiske over tid. Det blir teke kontakt med reiselivsselskapa i etterkant for å få utfyllande oversikt over bedriftene som har aktivitet i verneområda i Breheimen. Oversikta i strategien vil bli oppdatert før publisering.

Reiselivsselskapa ynskjer å vera med å marknadsføra turar som forvaltninga meina ikkje kjem i konflikt med verneverdiane, det er då viktig at forvaltninga sende informasjon som er relevant ut i frå sesong. Reiselivsselskapa har konkret forslag på at forvaltninga informera reiselivet fortløypande gjennom året med relevant informasjon, konkret innhald dei ynskjer å koma ut med, og altså tek initiativ til innlegg reiselivet kan samarbeide om eller re-poste i deira kanalar. Krysspublisering eller "samarbeidsinnlegg" er relevant.

Reiselivsselskapa viser til at forvaltninga kan i større grad nytte destinasjonsselskapa (dei) som ledd i nasjonalparkforvaltninga sin kommunikasjon. Dei viser vidare til at nøkkelen er dialog og at dei får kunnskapsgrunnlaget frå forvaltninga slik at dei kan dele informasjon på rett måte.

Reiselivsselskapa har konkrete forslag om korleis ein kan systematisere dialogen mellom reiselivet og forvaltninga (kapittel 4):

- Tips reiselivsselskapa jamleg gjennom heile året. Opne for å dele informasjon og nytte deira kanalar til folkenyttig informasjonsspreiing om verneområda.
- Eitt dialogmøte per år med reiselivsbedrifter og destinasjonsselskap. Eit "statusoppdateringsmøte", gjerne med digital deltaking.
- Ynskjer tydeleggjering av fagleg rådgjevande utval si rolle, og at reiselivet (destinasjonsselskapa) vert inkludert.

Elles veldig positivt med oppgradering av eksisterande informasjonstavler, og dei nye som er planlagde.

Det er bra at reiselivslaga er innstilt på å marknadsføre dei turane som forvaltninga meiner ikkje kjem i konflikt med verneverdiane. Det er viktig med god informasjonsflyt og ulike treffpunkt mellom forvaltning og lokalt reiseliv slik det er påpeika i uttala. Nasjonalparkstyret stiller seg bak desse punkta. Strategien legg opp til at dette skal bli betre frå forvaltninga si side enn det det har vore hittil. Når det gjeld fagleg rådgjevande utval vil vi kome attende til dette ved ei seinare anledning.

Vennelaget for Sognetrappa og Bolstadnosi Rundt

Vennelaget ynskjer å etablere ein sti, sherpasti og trapp for Bolstadnosi rett opp, med retur via Rebni og Rebnisli i Mørkridsdalen. Visjonen er å etablere ein av dei flottaste fjellturane i landet. Vennelaget ynskjer ei avklaring med Nasjonalparkstyret om tilrettelegging av sti i landskapsvernområdet. Desse tiltaka gjeld betre merking og skilting av eksisterande sti frå Rebnisli-Skåravatet - Bolstadnosi, ettersom eksisterande sti allereie er av brukbar kvalitet

skriv dei. Vennelaget etterspør om det er behov for å signere ein avtale med Nasjonalparkstyret før gjennomføring.

Vennelaget er positivt til oppgraderinga som er omtala i Mørkridsdalen og på Fjordstova, og ynskjer å supplera med nokre tiltak. Skjolden sentrum er eit viktig akse for informasjonsformidling for deira brukara, samt turiststart på Fløyen og vegskiljet i Bolstad. Dersom Nasjonalparkstyret ser på vegskiljet i Bolstad og veg/sti via Rebni som ein aktuell framtidig innfallsport til Breheimen, så kan det vera eit samarbeidspunkt. Vennelaget ynskjer tilbakemelding frå Nasjonalparkstyret på denne stien/vegen i samband med besøksstrategien. Vennelaget meina at prosjektet deira har veldig stort potensial til å tiltrekke seg turistar, at dette også vil auka trafikken inn i Breheimen nasjonalpark, og er noko ein bør ta med seg i tankane i strategiarbeidet.

Eit moment som Nasjonalparkstyret bør ha kjennskap til er parkering ved vegskiljet i Bolstad, som vert nytta i stor grad til vandring til Rebni, Rebnisli og Skåravatnet. Parkeringsplassen er allereie for lita på travle sommardagar, og grunneigar har etterlyser ein utviding og betre drift av plassen for å avlasta trafikk og unngå parkering andre uheldige stadar. Vennelaget spør om parkeringsplassen er av interesse for Nasjonalparkstyret og om det kan vera aktuelt å bidra økonomisk til ei utviding. Vennelaget viser til fleire innspel innsendt til arealplanen til Luster kommune, desse innspela ligg utanfor verneområdet; omlegging av sti utanfor gardstunet på Rebni, og parkering på Skjolden.

Behov for avtale om merking og skilting av sti vert avklara i lag med nasjonalparkforvaltar. Stien som går via Rebni til stølen Skåri har ikkje vore prioritert som innfallsport av Nasjonalparkstyret tidlegare, og dermed har ikkje parkering knytt til vegskiljet i Bolstad det heller. Eit viktig prinsipp for besøksstrategien er at i dei tilfelle det er motstridande målsettingar mellom ivaretaking av verneverdiane, tilrettelegging for dei besøkande og lokal verdiskaping, skal ein legge størst vekt på å ta vare på verneverdiane. Strategien vil derfor ikkje legge opp til aktivitet som er uheldig for verneverdiane. Innspelet vil verta vurdert om det skal takast med i arbeidet med mogleighetsstudie for kundereisa som omhandlar Mørkridsdalen ved oppfylging av tiltaksplan for besøksstrategien.

Adventure Tours

Adventure Tours tilbyr sykkel- og vandrarruter i Mørkridsdalen, med hovudfokus på Drivandefossen som endepunkt. Dette er eit produkt dei sel i hovudsak til cruisemarknaden, men også andre tilreisande. I 2023 var det 15-20 slike turar, med ca. 150 gjester. Adventure Tours leiger også ut sykklar til deira turistar som også reiser til Drivandefossen, her anslår Adventure Tours mellom 200-300 stykk i 2023. Adventure Tours etterspør utviding av parkeringsplass ved Jervane i Mørkridsdalen, og om det er moglegheit for å opparbeide eigna plass for sykkelparkering, med moglegheit for å låse inn sykklar for gruppene deira. Ein eigna stad/tilrettelagt sykkelparkering vil ta mindre plass på parkeringa enn i dag. Adventure Tours er positive til å bidra økonomisk for å realisere ein sykkelparkering dersom det vert aktuelt.

Naturvennlege løysingar er ynskeleg og forvaltninga ser det som positivt at relevante reiselivsaktør kjem med forslag om ulike typar tilrettelegging for å auke mengda naturvennlege reisemetodar. Forvaltninga kan bidra med å formidle vidare

informasjon, og tek innspelet med i arbeide med Mørkridsdalen som innfallsport jamfør kapittel 3.2. Strategiske grep

Skjolden grunneigarlag

Skjolden grunneigarlag viser til at det er ei stadig aukande utfordring at det ikkje er toalett tilgjengeleg på Hødnevollen og på Jervane i Mørkridsdalen. Skjolden grunneigarlag er villig til å diskutera drift og vedlikehald.

Skjolden grunneigarlag ynskjer støtte til tiltak på prioriterte vegstrekningar: Jervane – Berget / området rundt Drivande og rundtur Hødnevollen – Liane – Bølifossen – Hødnevollen (støtte må ikkje gå utover tiltaket «Buføringsveg»).

Eit anna innspel er skilting, grunneigarlaget ynskjer små infotavler på utvalde plassar (for eksempel i Berget) og namnepunkt som kan gjere turopplevinga enda meir interessant.

Behov for toalettfasilitetar på innfallsportane i Mørkridsdalen er kjent frå tidlegare prosessar og ligg inn under kapittel 3.2 Strategiske grep og under kundereisa for Luster.

Det er positivt at grunneigarane kjem med innspel på stiar kor ein ser utfordringar i høve framkoma. Det er fleire stiar i Mørkridsdalen som har behov for vedlikehald og ein må både tileigna seg kunnskap og behov om stiane. Forvaltninga ynskjer å halda dialog om tiltak og behov i vidare arbeid. Gjennom den komande utarbeidinga med nye informasjonsplakatar og merkevare vil ein kunna få ut lettfatteleg og enkel informasjon som vil ei ekstra god oppleving av området.

Per Arvid Hauge

Ynskjer svar på fylgjande spørsmål:

Sakene gjeld Dulsete, og om det vil verta kravd byggjesøknad med nabovarsel for kombibygging til 26/1. I tillegg så etterspør Hauge om det vil verta kravd byggjesøknad med nabovarsel på restaurering av steinstølgjerdet i framtida? Dette spørsmålet kjem på bakgrunn av restaureringa av steingjerdet på Dulsete vart for "fint". Hauge etterspør så om når møteinnkalling og referat skal leggest ut til offentleg ettersyn på heimesida, og om det er noko tidsfristar i forkant og i etterkant forvaltninga skal halda seg til.

Det siste Hauge etterspør er om styreleiar har gjort seg refleksjonar om korleis Breheimen nasjonalparkstyre skal stilla seg i samband med førebygging og/eller reparasjonar i områder rundt Breheimen nasjonalpark sitt område. Hauge viser til at i Lom og Skjåk har ein vore open for å anbefala at ein bør sjå på om det kanskje er samfunnsmessige nyttig å gjennomføra tiltak innanfor vernegrensa, og at lovar, reglar og forskrifter vil kunna tillata spesielle førebyggingstiltak, som i neste omgang kan føra til mindre skader på områder som er verna, og at ein dermed unngår at verneverdiar vert tapt. Hauge oppmodar Nasjonalparkstyret om å drøfta og vurdera om det bør sjå meir på førebyggjande tiltak i verneområdet.

Dei fyrste to spørsmåla gjeld plan- og bygningslova og er sendt vidare til Luster kommune. På bakgrunn av innspel vil nasjonalparkforvaltninga gå i dialog med kulturminneavdelinga hjå Vestland fylkeskommune for å få ei avklaring på det

arbeidet som er gjennomført på steingjerdet på Dulsete. Andre innspela ligg utanfor det som er eit emne i ein besøksstrategi. Nasjonalparkstyret tek innspela orientering og kjem attende til dette ved ei seinare anledning.

Naturvernforbundet

Naturvernforbundet viser til at ein besøksstrategi må fundamentast på fakta kunnskap om verneverdiane og dokumentert erfaring med ferdsel og aktivitet i den konkrete nasjonalparken. Vidare viser naturvernforbundet til at Reinheimen-Breheimen villreinområde vart klassifisert som middels godt (gult) etter kvalitetsnorma. Naturvernforbundet forventar at det vert lagt stor vekt på arbeid som kan sikre at villreinområdet kjem opp på grønt nivå på sikt. Naturvernforbundet viser til fleire anbefalingar for utviding av kalvings- og oppvekstområde, vårbeite for bukk, samt sommar-, haust, og vinterbeite, og anbefala at desse områda vert rekna med i forvaltninga av villreinstamma i nasjonalparken. Eit tiltak som er lett kan gjennomførast er å tilrettelegge og ta omsyn til trekkruiter og områder som er viktige for villreinen. Det er viktig å oppretthalda eksisterande og restaurere historiske trekkruiter. I fokusområda skal ein vera ekstra varsam med tiltak og aktivitet, og verneinteressene bør alltid få forrang. Tamreinnæringa skal påleggast å halda dyra sine unna områder avsett til villrein.

Eit viktig prinsipp for besøksstrategien er at i dei tilfelle det er motstridande målsettingar mellom ivaretaking av verneverdiane, tilrettelegging for dei besøkande og lokal verdiskaping, skal ein legge størst vekt på å ta vare på verneverdiane. Strategien vil derfor ikkje legge opp til aktivitet som er uheldig for verneverdiane. Sjølv om det er skissert moglege tiltak i strategien ligg det også i botnen at desse skal vurderast nøye før dei eventuelt blir realisert i praksis. Nasjonalparkstyret er godt kjent med kvalitetsnorma for villrein og vil arbeide for at ein på sikt skal kome opp på grønt nivå.

Naturvernforbundet viser til at det er eit forslag på fleire informasjonspunkt i besøksstrategien, delvis på stadar med mykje trafikk. Naturvernforbundet oppmodar om å vera forsiktig med det fordi det kan bidra til å lokke fleire til å besøka parken og dermed forstyrra villrein.

Oversikt og prioriteringane over informasjonspunkt er gjennomgått på ny og ein del blir endra frå prioritet 1 og 2 til prioritet 3. Dei som blir liggjande under prioritet 3 vil bli lagt på is inntil ein har meir sikker kunnskap om effektane av å etablere eit nytt informasjonspunkt her.

Naturvernforbundet viser til at periodiske ferdselsforbud vert gjennomført i fuglefredingsområde, og at det må vurderast om kan gjennomførast for villrein sine viktige trekkruiter og i og inntil kalvingsområder.

Dette innspelet ligg utanfor det som skal vera eit tema i ein besøksstrategi. Pr. i dag har ikkje Nasjonalparkstyret moglegheit til å innføre ferdselsrestriksjonar. Regulering av ferdsel i tid og rom har vorte sett på dagsorden med bakgrunn i bl.a. tilbakemeldingar til Klima- og miljødepartementet sitt arbeid med ny stortingsmelding om villrein. Det står att å sjå korleis dette eventuelt vil bli synleggjort i ny stortingsmelding om villrein.

Naturvernforbundet viser til at eksisterande vedtak og omfattande praksis på motorferdsel må reverserast. Dette meina naturvernforbundet kan gjennomførast ved å ha fokus på dei mest sårbare/kritiske areala. Gjenskaping av trekk og utviding av villreinareal må vera eit naturleg krav i alle relevante vilkårsrevisjonar. Periodestenging og sterkare kanalisering av ferdslar kan vera nyttig mange stadar. Dette omfattar gåande, skigåing, kite-aktivitetar, sykling, el-sykling osv. Naturvernforbundet vil påpeike at allemannsretten er særdeles viktig, men understrekar at denne retten også pålegg ein ei plikt til å ferdast skånsamt og ta omsyn.

Allemannsretten og friluftslova gjev folk ein rett til å ferdast og opphalde seg der dei vil i naturen i Noreg. Vi er einige i at det kanskje ikkje er så stor fokus på at denne retten også kjem med ein del pliktar. Desse pliktane er viktige å fokusere på frå fleire hald i tida framover.

Naturvernforbundet oppmodar om at fagleg rådgjevande utval skal fungere endå betre i høve si hensikt, og at utvalet vert trekt aktivt med i arbeidet med utarbeiding av retningslinjer og strategiar for nasjonalparken. Naturvernforbundet ynskjer at verneinteressene vert endå betre representert i fagleg rådgjevande utval. Naturvernforbundet ber om at fagleg rådgjevande utval for Breheimen som eit minimum får to faste representantar frå reine naturvernorganisasjonar i utvalet, og at naturvernorganisasjonar frå begge fylker som har del i Breheimen vert representert i utvalet.

Dette innspelet ligg utanfor det som skal vera eit tema i ein besøksstrategi. Nasjonalparkstyret tek innspelet ovanfor til orientering og kjem attende til dette ved ei anna anledning.

Naturvernforbundet er positive til både mål 1 og mål 3 i besøksstrategien.

Dumdalen med dumdalsgrottene er veldig spesielt og ein bør vurderer å ta oppatt arbeidet med å få strengaste verneform, naturreservat, gjenopptakast.

Siste gongen dette vart teke opp var i 2018 i samband med at Miljødirektoratet og Klima- og Miljødepartementet hadde ønskje om å få innspel på områder som var egna for utvida vern, eller endring av verneformer i eksisterande verneområde. Endring av verneform i Dumdalen frå nasjonalpark til naturreservat (utviding av Høyrokampen NAT vestover) vart spelt inn, men forslaget vart ikkje teke med i den neste fasa av Miljødirektoratets arbeid.

Kort oppsummert er innspela om grottene slik:

- Besøksstrategien/nasjonalparkstyret bør arbeide for å stenge eller flytte parkeringa eller senke hastigheita ved denne trafikkfarlege innfallsporten til Breheimen.

Vurderingar knytt til avkøyringar og hastigheit på offentleg veg blir i hovudsak handtert av veigeigar og Statens vegvesen. Det kan vurderast om ein skal kome med innspel om at den avkøyringa som ligg lengst nord (den farlegaste) bør sanerast. Dette vil også kunne føre til mindre tilfeldig trafikk inn i Dumdalen. Dette må vurderast saman med andre moment i dette området.

- Ledegjerder for stiar i Dumdalen må setjast oppatt (terrengslitasje)

Dei to ledegjerdene som har stått fremst i Dumdalen vart sett opp med bakgrunn i slitasje på sti. Mellom 20 og 30 meter av stien vart revegetert for ein del år tilbake, og det ser ut til at dette har fungert godt. Dei gamle gjerdene

blir nå skifta ut med skilt som ber besøkande nytte stien på grunn av sårbar vegetasjon. Nye og lågare gjerde vil bli sett opp dersom det viser seg at trafikken over moreneryggen tek seg opp at.

- Positivt at ein ikkje har stengt grottene fysisk, då ein vil øydelegge delar av verneverdien
- Bør vurderast om grottene bør få eiga informasjonsside som ikkje lokar folk til å besøke, men heller ha fokus på kva som er sårbart område

Ei form for informasjonsside om grotten kan vurderast, men i utgangspunktet er ein skeptisk til å etablere noko som gjer at grottene får enda meir fokus. Ein kan oppnå at budskapet om verdiane blir spreidd, men ein kan også oppnå at fokuset fører til at fleire ønskjer å besøke grottene. Dette er ein vanskeleg balansegang, men ein må prøve seg fram på ein slik måte at det ikkje går utover verneverdiane.

- Bør gjennomførast årlege møter med aktørar som har organisert ferdsel i grottene, med tovegs informasjon.

Slik møte er gjennomført i 2023 og det ligg i besøksstrategien at ein skal ha tettare dialog med reiselivet gjennom årlege møtepunkt med forskjellige tema.

- Det bør vurderast å etablere ei sertifiseringsordning for guidar i Dumdalen.

Pr. nå har vi ikkje moglegheit til å stille denne type krav.

- Skilting ved kvar grotte er bestemt for lenge sidan, men er ikkje gjennomført. Skilta må plasserast ved inngangane til grottene og utformast slik at dei ikkje tiltrekk seg fleire.

Skilting av kvar grotteinngang vart vurdert for ein del år tilbake i tid (rundt 2015). Naturvernforbundet skriv sjølve litt lenger opp i uttala at forbundet er skeptiske til etablering av informasjonspunkt med bakgrunn i at dette kan føre til at fleire vil besøke eit område. Det er akkurat dette som er vår bekymring også når det gjeld grottene i Dumdalen. Desto meir informasjon gjennom fleire skilt, nettsider, foredrag osv. om grottene, desto meir fokus og oppmerksomheit kan det bli rundt grottene. Dette kan i neste omgang føre til meir ferdsel. Derfor er vi skeptiske til å etablere informasjonstiltak ved dei enkelte grotteinngangane. I tillegg er sjølve innfestinga av skilta eit inngrep. Det vart gjort eit forsøk med for nokre år sidan med innfesting av eit skilt framfor ein grotteinngang, utan at dette var nokon suksess. Når det gjeld skilting i Dumdalen må det arbeidast med å lage en meir fullstendig plan for området. Noko av dette satsar vi på å få ut sommaren 2024.

- SNO bør besøke Dumdalen oftare, då området er spesielt og sårbart område

Behov for tilsyn av grottene blir lagt inn i bestilling av ressurs frå SNO Breheimen årleg.

- Besøksundersøkinga er gjennomført men ein bør ikkje vera sikker på at det er representativ på alle punkt.

Dette er riktig og ein legg heller ikkje avgjerande vekt på dette i strategien. I tillegg er det ei stund sidan undersøkinga vart gjort og ting endrar seg raskt på dette området. Det kan også nemnast at ein besøksstrategi ikkje er eit statisk dokument som skal leve i mange år framover i tid utan at det blir gjort justeringar.

Det er elles andre typar grotter i nasjonalparken som kan ha natur- og kulturhistorisk verdi, noko nasjonalparkstyret bør ha ein plan for.

Andre moment som naturvernforbundet vil påpeike er at i Tundradalen er det eit furutre med eit flettemønster som er unikt. Vernemynde bør ha ein plan for dette treet.

Fleire stadar i Breheimen er det kleberførekomstar med grytehogg som kan vera av kulturhistorisk verdi. Dette er kulturminne som nasjonalparken bør ha ein plan for.

På Sota seter er det aukande trafikk i Breheimen. Det vert også arrangert villreinfestival her, noko som trekkjer folk inn i eit område ein kanskje ikkje vil ha meir ferdsel i.

Kommentarane ovanfor blir teke med til orientering.

Kommunikasjon med kommunane er lite nemnt i strategien. Kommunane er part i arealbruken i grenseområda mot nasjonalparken. Det bør derfor tydeleggjerast korleis kommunane skal delta i kommunikasjon omkring og oppfylging av besøksstrategien.

Kommunane blir bl.a. involvert i dei ulike gruppene som skal vurdere tiltaka under mål 2 i strategien. I tillegg vil kommunane bli involvert der det er naturleg at kommunane deltek.

Oddvar Vigdal

Oppmodar om ei oppmjuking av forvaltningspraksis i Vigdalen landskapsvernområde, då det vert forvalta som eit naturreservat. Ein vil ikkje klara å ivareta verneverdiane dersom ein ikkje opna for lokal verdiskaping, t.d. tradisjonell landbruksdrift. Dette er ein av dei beste stølane i Jostedalsfjøret. Som med anna næringsverksemd treng ein god logikk, dvs. Bufôrvegar, sanketrøer osb. Her er det naudsynt å endre litt på prinsippa som vert presentert.

Innspelet ovanfor ligg utanfor det som skal vera tema i besøksstrategien. Det kan likevel opplysast om at Vigdalen landskapsvernområde blir forvalta som eit landskapsvernområde med bakgrunn i verneforskrifta som er vedteke for området. Tradisjonell landbruksdrift i Vigdalen har i tidlegare tider vore beiting med sau, storfe m.m. Forskrifta legg ikkje føringar for beiting med dyr. I forskrifta står det også at det kan etablerast sanketrøer etter retningslinjer i forvaltningsplanen.

I høve reiselivet i Vigdalen så leiger DNT eit stølshus på sameigarane i Vigdalen, her vert det vist til NIBIO om at gjengroing endrar den visuelle uttrykket langs viktige turistreiseruter og kan på lengre sikt svekke grunnressursen til reiselivsnæringa.

Det er bra å sjå ting i perspektiv, 200 år er lang tid, i dag er det vanskeleg å planlegga i meir enn 2 år fram i tid. Innspel om at nytt stativ i Vigdalen bør stå i Husøy (av fleire ikkje beskrivne årsaka), ned ved Jostedøla. Faktafeil: Her må me/de finna den beste versjonen av fakta.

Informasjonspunkt langs veg skal diskuterast med vegeigar, sjå kapittel 4.5.8.

Skjolden bygdelag

Bygdelaget har forståing for at Mørkridsdalen er ein del av nasjonalparken som fortsett har kapasitet til å ta i mot fleire besøkande. Det ligg nokre forutsetningar til grunn. Bygdelaget tek det for gitt at nasjonalparkstyret set omsynet til beitedyra og kulturlandskapet høgast, og at den unike floraen og faunaen ivaretakast. Slik at det på sikt skulle verta ei overbelastning pga. Tal besøkande , vil nasjonalparkstyret gripa inn og gjera tiltak for å avgrensa tal besøkande.

Bygdelaget forutset at det vert gjennomført infrastrukturiltak som toalett og parkering på Hødnavollen og i Jervane. Utan toalett vil miljøbelastninga verta for stor i sjølve nasjonalparken og bygdelaget meina kommunen kan vera med på å løysa drift av slike toalett.

Eit viktig prinsipp for besøksstrategien er at i dei tilfelle det er motstridande målsettingar mellom ivaretaking av verneverdiane, tilrettelegging for dei besøkande og lokal verdiskaping, skal ein legge størst vekt på å ta vare på verneverdiane. I besøksstrategien er det viktig å ikkje legge opp til aktivitet som medfører auka ferdsel i dei mest sårbare områda i Breheimen. Allemannsretten og friluftslova gjev folk ein rett til å ferdast og opphalde seg der dei vil i naturen i Noreg. Gjennom besøksstrategien så er målet å kanalisera besøkande til dei områda som toler besøkstrykket best og informera om åtfærd og sårbare naturverdiar slik at ein unngår ei overbelastning over tid.

Behov for infrastrukturiltak på innfallsportane i Mørkridsdalen er kjent frå tidlegare prosessar og ligg inn under kapittel 3.2 Strategiske grep og under kundereisa for Luster.

Bygdelaget ser det som positivt at ein får nasjonalparksenter i Fortun, men ynskjer at Fjordstova skal fortsette å vera ein innfallsport, saman med Hødnavollen. Det er viktig med informasjonsskilt utanfor Fjordstova og Hødnavollen.

Fjordstova og Hødnavollen er informasjonspunkt i besøksstrategien og er viktige delar av kundereisa i Luster, og har ei høg prioritering i høve utandørs skilt og informasjonsskilt, sjå til oversikta over informasjonspunkt i besøksstrategien.

Vidare ynskje bygdelaget at utstillinga om Breheimen på Fjordstova vert ivareteken og vert oppgradera. Bygdelaget føreslår at Fjordstova driftar utstillinga, så lenge nasjonalparken gjer investeringane som skal til. Dette er viktig i høve bilturisme, men fordi Skjolden har mange cruiseturistar som ikkje kjem seg til besøksenteret i Fortun, eller inn til nasjonalparken, kan dei få nasjonalparkfølinga på Fjordstova.

Eigarskap og drift av utstillinga om Breheimen inne på Fjordstova må ytlegrare avklarast i dialog med relevante aktørar.

Bygdelaget ser det som viktig at nasjonalparkstyret tek grep for å styra informasjonsflyten om Breheimen. Eit openbart stad å byrja er på ut.no kor viktig informasjon som datoar for bandtvang mm kan informerast om og grunnjevast.

UT.no er ein viktig informasjonskjelde til brukarar av nasjonalparken, og ein vil arbeide for at relevante emne om t.d. villrein, bandtvang, sporlaus ferdsel. UT.no er

nemnt i besøksstrategien, det er eit større potensial for auka informasjonsdeling, og ein har skrive dette inn i kapittel 2.2. Reiselivet.

DNT Oslo og Omegn

DNT vil gjerne vera med å forbetra og utvikla informasjonspunkt og ein natursti ved Sota Sæter. Til informasjon er det etablert både ein Barnas turlag natursti og ein anna natursti i dette området. Desse har behov for oppgradering.

DNT er positive til å delta i arbeidet med ein moglegheitsstudie saman med Fjellsenteret. Det er viktig for DNT at dei som besøker området og Sota Sæter trivst og har lyst til å bruka området, og det er bra det er fokus på tilrettelegging ved hytta. Om mogleg ynskjer DNT at det vert universelt utforma.

DNT og DNT Oslo og Omegn viser til Ut.no for å informera om verneområde og villreinproblematikk. Dette arbeidet bør utviklast og er naturleg at ein ser meir på det i Breheimen.

Eit viktig omsyn i besøksstrategien er å ta vare på villrein. Det er viktig at tiltak vert basert på kunnskap, og ein bør vurderer om besøksstrategien kan innehalde tiltak som gjer det lettare når tiltaksplanarbeidet kjem i gang.

Det er bra at DNT er positive til å samarbeide om utvikling av informasjonspunktet på Sota. UT.no er ein viktig arena for å informere om problematikken rundt villrein. UT.no er nemnt i besøksstrategien, men det vil bli skrevet inn noko meir om UT.no og potensialet for informasjon rundt dette med villrein (kapittel 2.2.Reiselivet).

Reinheimen-Breheimen villreinutval

Villreinutvalet meina at villrein må ha eit gjennomgåande fokus i strategien sitt innhald. Det er viktig at villrein har eit eige delkapittel under sårbare naturverdiar. Utvalet merka seg omtala som går på klimaendringar og framtidige verdiar av breområda i vest som sentral leveområde, og meina at dette må sjåast i samanheng med fokusområda Sota og Grotli/Breidalen. Det er også veldig viktig å retta fokus på dei mest sårbare leveområda til reinen, og at det kontinuerleg vert vurdert påverknad av sti- og løypenettet. Fjerning av stiar/løyper kan verta tiltak som siste utveg.

Nemnte informasjonspunkt og anna informasjon som vert distribuert må stadig informera om vern/omsyn av og for villrein. Dette må gjerast på ein informativ måte som får fram konsekvensar dersom omsynet ikkje vert respektert.

Under kapittel 2.5 ynskjer villreinutvalet at ein kan problematisere og setje meir fokus på moderne type ferdsel og framtidsperspektiv for kva ein kan vente seg når det gjeld bruk av verneområda. Dette gjeld særleg vinteraktivitet med type skiaktivitet kor ein stadig ferdest meir effektivt og i områder kor tidlegare var uforstyrta vinterhalvåret. Dette gjeld også for sommaraktivitetar med type geocaching, fotografering, stolpejakt, internasjonale turoperatørar mm. Kva vert summen av aktivitetar? Korleis skal ein handtera det opp mot loven om friluftsliv og lokalt reiseliv?

Dette er også noko som gjerne bør inn i planen for strategisk grep for å nå dei ulike måla.

Besøksstrategien er underordna verneforskrift og forvaltningsplan. Dersom det er nødvendig å endre sti og løypenettet i Breheimen må dette gjerast med heimel i verneforskrifta og i tråd med føringane i forvaltningsplanen. Det er ikkje tvil om at nye aktivitetar, utvikling av skisporten m.m. kan vera ein trussel for villreinen i Breheimen i framtida. Det er vanskeleg å sjå for seg i kva retning dette vil gå, og det er utfordrande for forvaltninga å vere i "framkant" av utviklinga. Pr. nå er det ikkje mykje anna enn informasjon og styring av ferdsel som er dei hjelpemidla forvaltninga har til rådighet i slike situasjonar. I framtida vil ein kanskje ha moglegheita til å regulere ferdsel på ein heilt anna måte enn det vi har i dag. Regulering av ferdsel i tid og rom har vorte sett på dagsorden med bakgrunn i bl.a. tilbakemeldingar til Klima- og miljødepartementet sitt arbeid med ny stortingsmelding om villrein. Det står att å sjå korleis dette eventuelt vil synleggjort i ny stortingsmelding om villrein.

I besøksstrategien er det viktig å ikkje legge opp til aktivitet som medfører auka ferdsel i dei mest sårbare områda i Breheimen. Allemannsretten og friluftsløva gjev folk ein rett til å ferdast og opphalde seg der dei vil i naturen i Noreg. Det som kanskje ikkje er så stor fokus på er at denne retten også kjem med ein del pliktar. Desse pliktane er viktige å fokusere på frå fleire hald i tida framover.

Under punkt 2.5 blir det teke inn meir om nye aktivitetar og utfordringar kring dette.

Skjåk Almenning:

Ynskjer lettfatteleg og enkel informasjon om både det som er lov og det som ikkje er lov i verneområda våre. Ein kan ikkje forvente at dei besøkande skal leite opp verneforskrifter og forvaltningsplan for å finna ut kva som ikkje er lov. Ynskjer informasjon på informasjonstavler, og digitalt om mellom anna bruk av drone, villvarding, sykling, motorferdsel, telting, organisert ferdsel, ferdsel i høve villrein, kiting og bandtvang.

Vernestatus som nasjonalpark kan vera med å bidra til auka besøk. Skjåk allmenning meina derfor at ein må vera forsiktig med å setje opp nye informasjonspunkt som kan bidra til auke besøk i området. Ein bør difor vera forsiktig med å teikna inn startpunkt for stiar, og gjere ei grundig vurdering av fleire av informasjonspunkta som er tenkt, særleg i tilknytning til villrein.

Friluftslivet og bruken av naturen har endra seg mykje på fåe år. Det er viktig å fylgje med på denne utviklinga, og informasjonsbehovet og bruken for berre nokre fåe år sidan kan vera mindre relevant både for dagens, og framtidas bruk og informasjonsbehov. Viktig å fylgje med på utviklinga slik at ein kan ta vare på verneverdiane framover, og klara å styra ferdselen slik ein ynskjer. Mange av informasjonspunkta er nedsnødd eller mindre synlege om vinteren, på ei tid kor dyrelivet er på det mest sårbare- og forstyrningar potensielt kan gjera stor skade. Endringa har vore frå den "tradisjonelle" påsketuristen til å bruka nye områder gjennom ein lengre periode om vinteren. I strategien må ein ha meir fokus på å arbeide for å finna gode løysingar som dekkjer informasjonsbehovet på den årstida (gjerner ha fokus på Grotliområdet)

Skjåk allmenning meina at å legge til rette for, og marknadsføra nokre få rundturar, der ein ikkje kanalisera folk opp og inn, men tilbake att også er positivt. Dersom ein etablerer eit større informasjonspunkt rundt Sota trur Skjåk allmenning at det er svært viktig å laga ein eller fleire slike rundturar og sjå på tiltak for å redusera ferdselen einskilde stadar i det området/legga ned merka stiar.

Nasjonalparkstyret må vurdere Billingen og eit samarbeid med Reinheimen nasjonalpark som eit slutt punkt på kundereisa i staden for Sota. Momentet bør takast med i strategien som eit reelt alternativ, og utgreiast nærmare, før ein vel det eine eller det andre alternativet.

Skjåk allmenning meina at nokre av informasjonspunkta som er tenkt oppretta med prioritert 3 kan vurderast overflødig, blant anna Tundradalen og potensielt også Raudberget.

Under punkt 4.5 i strategien under "målgrupper" kan det vera strategisk lurt å ta med grunneigarane som eit punkt, då god kommunikasjon med desse er heilt avgjerande for i det heile få på plass informasjonspunkt og tiltak.

Gjennom den komande utarbeidinga av ny nettside for publikum, ny brosjyre og nye informasjonsplakatar etter ny merkevaremal, vil ein kunne få ut lettfatteleg og enkel informasjon som Skjåk Almanning etterspør. I dagens merkevaremal ligg det føringer for kva ein kan ta inn av forbod, regelverk osv. I informasjonsarbeidet framover vil nasjonalparkstyret utfordre føringane for merkevaremalen for å få synleggjort verneverdiane og korleis den enkelte skal te seg i verneområda.

Oversikt og prioriteringane over informasjonspunkt er gjennomgått på ny og ein del blir endra frå prioritet 1 og 2 til prioritet 3. Dei som blir liggjande under prioritet 3 vil bli lagt på is inntil ein har meir sikker kunnskap om effektane av å etablere eit nytt informasjonspunkt her.

For å bøte på informasjonsbehovet ute i felt på vinterstid er det i området Grotli/Strynefjellet utarbeid flyttbare informasjonstavler som blir sett ut på strategiske plassar med tanke på vårskiløping. Tavlene tek for seg bandtvang og ferdsel i område med villrein om våren. Dette vil bli vidareutvikla i tida framover med fleire tavler og at lokalt SNO plasserer ut tavlene på eigna plassar.

Dette med rundturar, Sota – Billingen m.m. vil bli diskutert i den gruppa av ulike aktørar som blir invitert til å komme med innspel og forslag til løysningar.

Grunneigarar er ein viktig aktør i dei fleste samanhengar og vil bli nemnt i avsnitt 4.3 om målgrupper.

Innlandet fylkeskommune

Ser det som positivt at ein i besøksstrategien har ein føre-var haldning og at ein er merksam på at utviklinga kan endra seg i område som i dag har lita ferdsel. Nye konflikter med villrein kan motverkast med aktiv kanalisering av ferdsel til mindre sårbare områder i verneområde. Innhaldet i besøksstrategien gjev og signal til forvaltninga utanfor verneområdet.

Fylkeskommunen viser til at regional plan for Ottadalsområdet er viktig for villreinforvaltning både innafor og utanfor verna område. Fylkeskommunen viser til kundereisa frå besøkssentera og til sjølve attraksjonen, i tillegg til at merka og umerka stiar frå kart i forvaltingsplanen. I framtida er det naturleg å sjå til eventuelle utarbeida sti- og løypeplanar.

Fylkeskommunen er positive til ei besøksretta nettside, det er viktig at ein tek ein tydelig plass i den digitale marknadsføringa slika t besøkande nyttar dei innfallsportane som er ynskjeleg. Sosiale medium, slik som Instagram kan vera ein arena for marknadsføring frå andre aktørar som kan ver uheldig for verneverdiane.

Fylkeskommunen meina at det bør utarbeidast ein kulturminneplan med sårbarheitsvurdering.

Det bør opnast opp for moglegheit til vegetasjonsskjøtsel i plana, i tilfelle det skulle verta aktuelt i forbindelse med tilrettelegging.

Besøksstrategien inneber skilting langs veg og informasjonstavler ved knutepunkt/rasteplassar og liknande Fylkeskommunen minnar om at det er Statens vegvesen som er skiltstyresmakt langs riks- og fylkesveg.

I framtidig revidering av besøksstrategi (og forvaltningsplanar) vil det vere naturleg å sjå til eventuelle utarbeide sti- og løypeplanar som blir utarbeid i den enkelte kommune. Dette arbeidet er nå i gang dei tre kommunane som har areal i Breheimen.

I forvaltningsplanen for verneområda i Breheimen står det at verneområdeforvaltninga skal utarbeide ein kulturminneplan nært samarbeid med regional kulturminnemyndigheit, Sogn og Fjordane (Vestland) fylkeskommune og Oppland (Innlandet) fylkeskommune, og dei tre kommunane, Luster, Skjåk og Lom. Det er ønskeleg å få etablert ein slik plan på sikt, men det er heilt avgjerande for forvaltningsmyndigheita at ein har eit tett samarbeid dei aktørane som er nemnt ovanfor. Dette gjeld spesielt avdelingane for kulturarv i den enkelte fylkeskommune, som har myndigheit og god kunnskap om kulturminne og -miljø.

Villreinnemnda for Reinheimen-Breheimen

Villreinnemnda vil poengtere at tolegrensene som vart funne i NINA-temahefte 51 gjeld villrein sine kryssingar av stigar. Sjølv om ferdsla er under 30 passeringar pr døgn kan villrein bli påverka på andre måtar enn vegring mot å krysse stigen. Effekten ein stig vil ha på villrein vil også vera avhengig av kor den blir lagt (funksjonsområde). Ein stig inn i eit kalvingsområde vil naturlegvis vera negativ sjølv om den har relativt få passeringar (om det er mogleg med ferdsel der i mai). Poenget er at det er meir enn berre talet på passeringar som er avgjerande for om ein stig kan ha effekt på villrein (på ein eller annan måte). Effekt på kondisjon kan truleg slå inn på eit mykje lågare ferdselsnivå. Eit døme kan vera ein person som går på ein stig gjennom ein dal der villrein finn godt beite. Ferdsla av ein person i eit slikt tilfelle vil ofte skremme vekk villreinen (kortvarig) slik at den bruker mindre tid på beite / meir tid på flukt enn optimalt og kanskje vel eit mindre optimalt beiteområde (kortvarig).

Villrein blir som regel forstyrra av folk som går i nærleiken og slik sett vil kondisjon kunne bli ramma av mindre ferdsel sjølv om ein stig ikkje skapar vegring. I "Horisont Snøhetta-rapporten" var det vist til at villrein kryssa stigar meir ved moderat ferdsel på stigen (<10 passeringar), forklart gjennom noko auka forstyrning (og truleg auka energiforbruk hjå villrein).

I 2018 gjorde NINA ei analyse av mellom anna sårbarheit for DNT-ruta over Kamperhamrane og inn i Breheimen nasjonalpark

Eit utklypp frå rapporten er teke med som eit døme på sårbarheitsvurdering: *Som figur 5.9 syner så går stien over Kamperhamrane gjennom aktuelle barmarksbeite, og den kryssar trekkleier to stader, over tangane før og etter vatna. Det er også ytterlegare to trekkleier vestafor den avgrensa lokaliteten, som ikkje er tatt med i utrekninga av sårbarheit. Utrekna sårbarheitskår for villrein er 34 (tabell 5.4). Vestområde av Jostedalsbreen nasjonalpark er opplagt viktige beiteområder om sumaren. Tilgangen til snøfenner og breklattar er attraktive område for å få fred for insektplaga på varme sumardagar. Ev. auka ferdsel innafor*

Sunnalssetra vil kunne gje unnvikingseffektar og endra status for bruk, som igjen vil gje utslag på sårbarheitsvurderinga (blir høgare). Det er ukjent kva mengde ferdsel som utløyser unnviking av eit område, og det varierer truleg mykje frå villreinstamme til villreinstamme.

Etter villreinnemnda sitt syn bør vurderingar av sårbarheit for villrein basere seg på tilsvarende metodikk som i NINA-rapport 1593.

Fluktavstand blir ofte teke med som eit poeng når sårbarheit blir vurdert hjå villrein. Villreinstammene i Norge er i rapporten "*Miljøkvalitetsnorm for villrein*" delt i to grupper med ulik buffer iht sensitive einingar / funksjonsområder, der villrein i Breheimen er i den gruppa med minst buffer (500m). Fluktavstandar er også inkludert i vurderinga av sårbarheit i NINA-rapport 1593.

Vi er einige i nemnda sine refleksjonar her. I kapittel 2.1.1 vil det bli teke inn følgande formulering i 9. avsnitt: Ein skal ikkje berre sjå på tal personar som brukar eit område/sti. Villreinen vil også bli påverka av kor ein sti ligg og om ferdselen skjer inn i eit kalvingsområde, mykje brukt opphaldsområde eller liknande. Dette vil sjølv sagt vera negativ sjølv om den har relativt få passeringar av folk i eit slik område. Sjølv om tall personar i området ikkje fører til at villreinen direkte vegrar seg for å bruke området, kan det bety at villreinen får mindre beitetid og redusert kondisjon.

Statsforvalteren i Innlandet

Statsforvalteren stør det overordna grepet som er valt; Å freista å kanalisere trafikken til utkanten av verneområdet og ikkje å auke ferdselen inn i kjerneområdet.

Statsforvalteren ser det som svært positivt at besøksstrategien drøftar klimatilpassingar og for villreinen. I eit langsiktig perspektiv vil det vera særleg viktig å halda trekkmoglegheitene mellom Breheimen og Reinheimen opne.

Statsforvalteren viser til bruken av norsk naturområdet både av nasjonale og internasjonale besøkande og etterspør om det krev auka innsats på overvaking enn i dag, t.d. etablere eitt eller to faste overvakingsspunkt med ferdselsteljar som vert fylgde opp gjennom sommaren. Alternativ overvaking gjennom observasjonsstudie nokre dagar gjennom sommaren. Slike langtidsseriar gjev eit betre forståing av svingingar i ferdselen enn teljingar eit par år.

Statsforvalteren viser til at informasjon er viktig, og målretta informasjon på innfallsportane. Ein bør fokusere på kva som er viktige omsyn å ta og sporlaus ferdsel. Det vert føreslege mange informasjonsspunkt, og ein bør vurdere utforminga og mengda av informasjon på kvart punkt i høve til framtidig behov for tilsyn, vedlikehald og oppdateringar grundigare.

DNT har i ulike brukarundersøkingar i nasjonalparker vist seg å vera ei viktig informasjonsskjelde, og besøksstrategien viser til at DNT Oslo og Omegn som ein viktig samarbeidspart, men statsforvalteren meina at den viktigaste informasjonsskanalane for norske turgåarar per i dag er ut.no, og ein må arbeide med nettsida.

Statsforvalteren viser til kundereisa frå eksisterande informasjonssentera, via informasjonsspunkt og til ein innfallsport, og set spørsmål om kor enkelt dette er i praksis, og kor mykje ressursar som skal brukast på eit slikt tiltak. Ei nettside som besøkande kan sjekke på førehand medan dei planlegg turen vil vera langt viktigare for gruppa besøkande som alt har besøkt nasjonalparken, og ikkje minst ei Facebookside med jamleg oppdateringar.

Når turistar planlegg turen godt på førehand, og det kan sjåast ut som at de lengre undå ein kjem frå, desto meir planlegg ein turen. Dette kan spegle kostnaden. Å endre på reiseruta til folk når reisa er starta, kan difor vera vanskeleg. Statsforvalteren meina difor at nasjonalparkstyret har meir att for å tilpassa tiltaka til dei reisestraumane som finst, framfor å prøva å etablere tiltak på tvers av desse reisestraumane. Statsforvalteren ville difor ha vurdert tiltaket med å etablere ei slik rute på nytt.

I innleiinga manglar ei omtale av kva kommunar som har areal i Breheimen. Dette kunne t.d. vore vist på kartet i figur 1. For dei som ikkje er lokalkjende ville fleire kartutsnitt gjennom rapporten, evt. som vedlegg, ha letta tilgangen til besøksstrategien.

Kommunikasjonsplanen har eit sterkt fokus på det nasjonalparkstyret ynskjer å formidle og gje informasjon om, dette etterlet eit inntrykk om at styret er oppteken av einvegs informasjon i større grad enn dialog. Ein bør formulera seg litt annleis på einskilde punkt.

Statsforvalteren meina at planen er eit godt utgangspunkt for vidare arbeid med besøksforvaltning, med ein klar strategi i botn for arbeidet. Planen ville ha vore eit enda betre arbeidsreiskap for styret viss det vart gjort ei noko sterkare prioritering av tiltak framover

Nasjonalparkstyret støttar Statsforvalteren sitt syn på viktigheita av å ha ei god overvaking av kor mange besøkande eit område har kvart år for å sjå utviklinga. I Breheimen har vi gode tal over fleire år på besøkande i Dumdalen og i Mørkridsdalen. Elles i Breheimen er det lite langtidsseriar som viser utvikling i besøkstal og bakgrunnen for dette er mangel på ferdselsteljarar. Dei siste 3 åra har vi fått disponert 3 ferdselsteljarar som vi har brukt på fleire ulike plassar for å få ein oversikt over ferdselstal på dei mest brukte stiane i våre verneområde. Tanken er å bruke ferdselsteljar på nytt i dei same områda med 1-2 års mellomrom for å få en historikk slik at ein kan sjå eventuell utvikling.

Med bakgrunn i fleire tilbakemeldingar på informasjonspunkta vil det bli gjort ei ny vurdering av fleire av punkta og rangert på nytt. Det er fleire som blir endra frå prioritet 1 og 2 til prioritet 3. Dei som blir liggjande under prioritet 3 vil bli lagt på is inntil ein har meir sikker kunnskap om effektane av å etablere eit nytt informasjonspunkt her.

Når det gjeld "kundereisa" i Skjåk og Luster vil dette bli drøfta med dei aktørane som er naturlege å gå i dialog med før nasjonalparkstyret fattar ei slutning i kvar enkelt sak. Momenta som Statsforvaltaren nemner på i uttala vil bli teke opp til vurdering i denne samanhengen. Etter at saka har vore drøfta i dei enkelte arbeidsgruppene blir det vurdert om det skal lagast ei moglegheitsstudie for det enkelt område.

Informasjon om den enkelte kommune og fylkeskommune vil bli teke inn i innleiinga.

Fortun besøkssenter:

I figur 19 bør Fortunsdalen besøkssenter visast på kartet som nytt besøkssenter

I samband med opprusting av uteareal ved senteret bør det også vurderast nytt informasjonspunkt om Breheimen, i figur 19 og i figur 21 jf. Besøkspotensialet for senteret.

Oversikt over sentera bør oppdaterast. Forslag til oppdatering av siste setning: "Sentera i Lom og Jostedalen omfattande informasjon og utstillingar om Breheimen Nasjonalpark. Det

nye senteret i Fortun vil legge vekt på samarbeid med desse sentera for å utvikle informasjon og utstillingar som samsvara med det som allereie er etablert.”

Innfallsportar og informasjon bør oppdaterast. Gjerne avsnitt tre (informasjon) og fem (kundereise) bør oppdaterast slik at det samsvara med utvikling av senteret i Fortun.

Under strategiske grep bør tabellen oppdaterast tilsvarende som ovanfor med hensyn til Kundereise frå Fortun, via Skjolden og til Mørkridsdalen, samt frå Fortun og til Nørdstedalen og Sognefjellet.

Under besøkssentera så bør ein oppdatere tekst, andre setning: “ Vi vil jobbe for å vidareutvikle det gode samarbeidet med dei to besøkssentera rundt nasjonalparken, samt etablere godt samarbeid med nytt besøkssenter i Fortun”.

Nasjonalparkstyret tek innspela om å ta Fortunsdalen besøkssenter inn i besøksstrategien på lik linje med dei andre sentera knytt til nasjonalparken til etterretning.

Forslag til oppdatering av siste setning vert skrive inn under kapittel 2.4.4.5: “Sentera i Lom og Jostedalen omfattande informasjon og utstillingar om Breheimen Nasjonalpark. Det nye senteret i Fortun vil legge vekt på samarbeid med desse sentera for å utvikle informasjon og utstillingar som samsvara med det som allereie er etablert.

Forslaget vert lagt inn under kapittel 2.4.4.5 “ Vi vil jobbe for å vidareutvikle det gode samarbeidet med dei to besøkssentera rundt nasjonalparken, samt etablere godt samarbeid med nytt besøkssenter i Fortun”.

I utgangspunktet er det ikkje vore eit mål forvaltninga av verneområdet å etablere endå ei kundereise for Breheimen. I vidare arbeid med besøksstrategien er det naturleg å føre Fortunsdalen besøkssenter i lag med Breheimsenteret for kundereisa i Luster, ein kjem ein til å gå i dialog med dei ulike besøkssentera for å avklara rolle og andre naudsynte moment på eit seinare tidspunkt.

Nasjonalparkstyret tek innspelet om informasjonspunkt i tilknytning til besøkssenteret i Fortun til orientering og vil gå i dialog med dei ulike besøkssentera for å avklara behov og ynskjer.

Nasjonalparkstyret tek innspelet om kundereisene til Fortunsdalen besøkssenter til orientering.

Lom fjellstyre

Området nord for Bøverdalen og Høydalen er av dei mest urørte areala vi har på statsallmenningane våre. Samanlikna med områda i og ved Jotunheimen er kommersiell bruk, tilretteleggingsgrad og ferdsel på eit vesentleg mindre nivå. Det kan være vi skal famne om dette området slik det er i dag, og være tydeleg på at ein ikkje ynskjer auka ferdsel, , tilrettelegging og marknadsføring av dette området.

Auka satsing, informasjon og opprusting av innfallsportane til nasjonalparken kan ha betydning for dei bruksberettiga i seter- og beiteområda i Bøverdalen og Høydalen.

Beitedyra er viktige for å ivareta kulturlandskapet, og tiltak som blir gjort må ikkje vere til hinder for den tradisjonelle beitebruken. Å ivareta kulturlandskapet er eit viktig delmål i verneområda, og tiltak for å styre ferdselen til eller i nasjonalparken, må ikkje vera konfliktylt i høve til beiteinteressene.

Fjellstyret er skeptiske til at det skal opprettast eit informasjonspunkt ved Jotunheimen fjellstue, ved innfallsvegen til Høydalen og Bøverdalen. Riksveg 55 er ein veg med særst stort trafikkgrunnlag, og eit informasjonspunkt her kan potensielt generere mykje trafikk inn mot Bøverdalen og Høydalen.

I Dumdalen må besøksstrategien legge til rette for guiding og kommersiell aktivitet i grottene. Ved å legge opp til bruk av guide/aktivitetsfirmaer sikrar ein at verneverdiane blir ivareteke, samstundes som ein styrkar den lokale verdiskapinga.

Ivaretaking av kulturlandskapet er ein viktig del av verneformålet i landskapsvernområda. Eit viktig prinsipp for besøksstrategien er at i dei tilfelle det er motstridande målsettingar mellom ivaretaking av verneverdiane, tilrettelegging for dei besøkande og lokal verdiskaping, skal ein legge størst vekt på å ta vare på verneverdiane. Strategien vil derfor ikkje legge opp til aktivitet som er uheldig for verneverdiane.

Oversikt og prioriteringane over informasjonspunkt er gjennomgått på ny og ein del blir endra frå prioritet 1 og 2 til prioritet 3. Dei som blir liggjande under prioritet 3 vil bli lagt på is inntil ein har meir sikker kunnskap om effektane av å etablere eit nytt informasjonspunkt her.

Besøksstrategien vil ikkje leggje andre føringar for kommersiell / ikkje-kommersiell bruk av grottene enn det verneforskrift og forvaltningsplan gjer i dag. I strategien er det uttrykt eit ønskje om at mest mogleg av trafikken i grottene burde skjedd ved bruk av aktørar som har god kunnskap om verneverdiane. Dette kan vi ikkje regulere og ein må forvente at grottene også i tida framover blir brukt i ikkje-kommersiell samanheng.

Etter ein gjennomgang av innspela frå høyringa, har sekretariatet kome med nokre forslag til endringar i besøksstrategien etter at dokumentet vart godkjent av nasjonalparkstyret den 22.11.2022. Sekretariatet legg til grunn at desse mindre endringane er i tråd med Miljødirektoratet sin rettleiar om besøksstrategi og den faglege godkjenninga frå Miljødirektoratet (03.03.2022).

Sekretariatet meiner at besøksstrategien, med dei endringane som er føreslege i vedlagt dokument, kan sendast til Miljødirektoratet for endeleg godkjenning.